

KRONIKA**Akademik prof. dr. Igor Vrišer – utemeljitelj slovenske geografske regionalno planerske šole**

Dolgoletno uspešno znanstveno in strokovno ter univerzitetno pedagoško delo akademika rednega profesorja dr. Igorja Vrišerja, našega profesorja, kolega, sodelavca in prijatelja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je končano.

Pregled, analiza in vrednotenje prehojene znanstvene, raziskovalne, strokovne in pedagoške poti ter celotnega ustvarjalnega opusa prof. Vrišerja, ki je bil neprestano prisoten v geografskih znanstvenih in strokovnih ter pedagoških krogih, in tudi izven njih, več kot štirideset let, zahteva posebno študijo. Njegova bogata zakladnica znanstvenih in strokovnih prispevkov na področju teoretskih, metodoloških ter vsebinskih vprašanj regionalnega planiranja, sistema poselitve oziroma urbanega sistema, industrijske, agrarne in ekonomske geografije Slovenije je bil in ostaja predmet številnih razprav tudi v pogojih sodobnega razvoja.

Z izredno bogato publicistično dejavnostjo je prof. Vrišer pomembno sooblikoval slovensko geografsko bibliografijo druge polovice 20. stoletja. V petih desetletjih znanstvenega, raziskovalnega, strokovnega in pedagoškega dela je objavil številne samostojne publikacije, znanstvene monografije, elaborate, razprave, pomembnejše strokovne in poljudne članke. »V slovenski bibliografski bazi se njegovo ime v vlogi avtorja, soavtorja, urednika ali mentorja pojavi v 480-ih bibliografskih enotah«. Uvrščamo ga med štiri najpogosteje citirane slovenske geografe, kar velja tudi za njegovo mednarodno odmevnost, saj je uvrščen med »redke slovenske geografe, ki so citirani v največji mednarodni bibliografski bazi

DRUŽINSKI ARHIV

Slika: Igor Vrišer z ženo Bredo in sinom Borisom na Brkinih (maj 2010).

SSCI«. Pri njegovem raziskovalnem delu so nastale številne študije, raziskovalne naloge in elaborati, ki jih je opravil za različne naročnike. O njegovem dolgoletnem pedagoškem delovanju priča tudi mentorstvo pri številnih diplomskih nalogah, magistrskih delih ter doktoratih. Vzgojil je številne geografske strokovnjake, ki uspešno delajo na področju razvojnega planiranja. Njegov publicistični opus, v obliki samostojnih publikacij, znanstvenih in strokovnih člankov ter pomembnejših poljudnoznanstvenih prispevkov je bil prikazan v bibliografiji ob njegovi sedemdesetletnici (Geografski vestnik 72-1).

Prispevki, ki jih je prof. Vrišer s teh področij objavil, so danes ponovno v ospredju pozornosti strokovnih geografskih in regionalno planerskih, ter ne nazadnje tudi razvojnih in širših družbenih razpravah. Če omenim med temi samo prispevke na področju zasnove slovenskih pokrajin, ponovne vzpostavitve sistema regionalnega planiranja in organizacije lokalne samouprave. Spoznanja in rezultati znanstvenega in raziskovalnega dela, pa tudi odprta vprašanja s tega področja so ponovno, na takšen ali drugačen način aktualna. Prispevek prof. Vrišerja so postali sestavni, obvezni, nesporni del številnih referenc domačih in tujih strokovnjakov, ki tudi v sedanjem času razmišljajo o geografski stroki, o urbanem sistemu in regionalnemu razvoju. Le malo je znanstvenih in strokovnih raziskav in razprav znotraj geografije s področja ekonomske, urbane, industrijske in agrarne geografije, geografske regionalizacije ter regionalnega razvoja, ki se ne sklicujejo na prispevke, ki jih je zapisal prof. Vrišer. Geografski pristopi in koncepti ter pogledi, ki jih je zagovarjal so prav tako, kot so bili v sedemdesetih in osemdesetih ter devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ponovno predmet podrobnejših strokovnih analiz, preverjanj in vrednotenj.

V knjigi prof. Vrišerja *Regionalno planiranje* (1978), do sedaj edini znanstveni monografiji s tega področja v Sloveniji, je zapisano: *»Avtor knjige, dr. Igor Vrišer je redni univerzitetni profesor za geografijo in regionalno planiranje na ljubljanski univerzi. Šolal se je v Ljubljani in na visoki tehnični šoli v Zürichu. Po končanem študiju geografije in zgodovine se je zaposlil kot planer na urbanističnem področju in je sodeloval pri izdelavi urbanističnih projektov. Tudi pozneje, ko je postal fakultetni učitelj, je še veliko sodeloval pri izdelavi prostorskih planov, v zadnjem času zlasti pri pripravi regionalnega prostorskega plana za SR Slovenijo. Strokovno se je največ ukvarjal s problemi slovenskega in jugoslovanskega mestnega omrežja in z industrializacijo Slovenije ter je o tem objavil več razprav in poročal na različnih strokovnih prireditvah doma in v tujini. Napisal je tudi dva geografska učbenika«.*

Prof. Vrišer je knjigo regionalno planiranje zasnoval *»kot splošni priročnik, ki naj bralca seznanj s teorijo in prakso regionalnega planiranja«* ter naj ga uvede v *»temeljna znanstvena spoznanja«*, ki se uporabljajo na področju regionalnega planiranja. Hkrati pa naj mu prikaže *»tudi pogloblitve dejavnike in njihove zakonitosti, zlasti tiste, ki so odločilnega pomena pri oblikovanju pokrajine in njenega prihodnjega razvoja«.*

Nekatera strokovna geografska izhodišča za potrebe *»urbanističnega planiranja«* je prof. Vrišer objavil še pred izidom knjige. Naj omenim znanstveno monografijo *Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč* (1972), univerzitetni učbenik – skripta z naslovom *Urbana geografija* (1973) na takratni Fakulteti za arhitekturo gradbeništvo in geodezijo, leta 1984 pa še univerzitetni učbenik *Urbana geografija za potrebe Interdisciplinarnega podiplomskega študija prostorskega in urbanističnega planiranja*, prav tako na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo.

Elementi *»slovenske geografske regionalno planerske šole«* so po zaslugi prof. Vrišerja prerasli redne dodiplomske študijske okvire in se nadaljevali tudi na individualnem podiplomskem študijskem programu na Oddelku za geografijo ter na Interdisciplinarnem podiplomskem študijskem programu iz urbanističnega in prostorskega planiranja na takratni Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo. K zadnjemu interdisciplinarnemu študijskemu programu lahko dodamo poleg regionalnega planiranja še predmet urbano geografijo. Še več, prof. Vrišer je z vztrajanjem na geografskih konceptih in udejanjanju le-teh v številnih znanstvenih ekspertizah, raziskavah in strokovnih prispevkih ter akademskih krogih odpiral vrata tudi ostalim temeljnim geografskim predmetom, ki so postali prepoznavni del planerske izobrazbe. Pri tem pa velja še posebej poudariti, da številni in raznovrstni rezultati geografske planerske šole niso ostali in ne ostajajo zgolj v akademskih krogih. Po njegovi zaslugi, predvsem zaradi njegovega raznovrstnega strokovnega sodelovanja so bili in so prisotni tako na znanstve-

noraziskovalnem področju številnih geografskih in tudi planerskih institucij, državnih in regionalnih zavodih ter uradih, kakor tudi v vsakodnevni planerski praksi na lokalni, občinski ravni planiranja.

Ob petinsedemdeset letnici prof. Vrišerja je Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani organiziral strokovno razpravo o sistemu regionalnega planiranja v Sloveniji in izdal štiriindvajseto številko revije *Dela*, z naslovom »Regionalno planiranje in regionalni razvoj med teorijo in prakso«.

Teoretske, metodološke, vsebinske in praktične razsežnosti regionalnega planiranja ter vprašanja sodobnega regionalnega razvoja v Sloveniji, so bile predmet dolgoletnega uspešnega znanstvenega in strokovnega proučevanja, ter ne nazadnje tudi univerzitetnega pedagoškega dela prof. Vrišerja, utemeljitelja ljubljanske »slovenske geografske regionalno planerske šole«. Zasnoval jo je na temeljih aplikacije geografskega koncepta predvsem na področju številnih geografskih analiz poselitvenega in urbanega sistema, industrializacije, ekonomsko-geografskih regionalizacij in vrednotenju družbenogeografskih in prostorskih vplivov ter posledic regionalnega razvoja Slovenije.

Prof. Vrišer je s svojim znanstvenoraziskovalnim in strokovnim delom, ter ob ustvarjalnem sodelovanju z drugimi sodelavci in strokami, pomembneje prispeval k pripravi strokovnih temeljev in izhodišč pri zasnovi družbene, regionalne, prostorske in razvojne politike Slovenije.

Razsežnost njegovega obsežnega znanstvenoraziskovalnega in strokovnega dela na področju sistema poselitve oziroma urbanega sistema se je odražalo in se odraža še danes v vseh temeljnih razvojnih usmeritvah Slovenije. V drugi polovici šestdesetih let je prof. Vrišer opredelil urbano omrežje in centralne kraje v etničnem prostoru Slovenije, v začetku sedemdesetih let pa je pripravil študijo o vplivnih območjih slovenskih mest. Rezultati omenjenih in nekaterih drugih temeljnih raziskav so bili objavljeni v kartografskem dokumentacijskem gradivu o stanju v prostoru in razvojnih težnjah (1970) ter v gradivu o urbanem sistemu, kjer so bile prikazane tri različice policentričnega urbanega razvoja Slovenije. Tudi na tej podlagi so bila sprejeta stališča o izboru ene izmed različic urbanega sistema: policentrični urbani sistem.

V Zasnovi urbanizacije (1974) kot elementu regionalnega prostorskega plana so bili prikazani rezultati obsežnih raziskav prof. Vrišerja o vplivnih območjih slovenskih mest na zgornji, srednji in spodnji stopnji oskrbe. Ta strokovna izhodišča so bila podlaga za opredelitev prvih študijsko-planskih regij v Sloveniji. Med letoma 1975 in 1977 so nastala strokovna gradiva z naslovom *Zasnova uporabe prostora* (1977), ki so bila, skupaj s poglavji o ekonomsko-socialnemu razvoju, industrializaciji in urbanizaciji, ki jih je prispeval prof. Vrišer, predstavljena v obliki delavnega gradiva z naslovom: *Sinteza, Povzetki strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan Slovenije*.

Policentrični urbani sistem oziroma policentrični koncept razvoja Slovenije je postal tudi temeljna razvojna usmeritev za celotno poselitev Slovenije v tako imenovanih prostorskih sestavinah dolgoročnega družbenega plana Slovenije do leta 2000 (1986) ter za ohranjanje poselitve na celotnem območju Slovenije kot elementu spodbujanja skladnega regionalnega razvoja (1999) in eden izmed ciljev prostorskega razvoja Slovenije – razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij – v strategiji prostorskega razvoja Slovenije (2004). In ne nazadnje je bil policentrični razvojni koncept v obliki zasnove mest po načelu policentričnega razvoja prepoznan kot temeljna razvojna prednost Slovenije v strategiji gospodarskega in strategiji regionalnega razvoja.

Drugi pomemben element regionalnega razvoja je prof. Vrišer povezoval z industrijo in industrializacijo Slovenije, zato je posvečal veliko raziskovalno pozornost geografskim značilnostim industrijskih dejavnosti. Rezultat tega proučevanja je geografski prikaz pomena, vloge in učinkov industrije, kot najučinkovitejšega družbenega in najhitreje delujočega geografskega dejavnika pri oblikovanju geografskih pojavov ter procesov in njihove razmestitve na zemeljskem površju, žal velikokrat tudi z vrsto škodljivih učinkov. Industrijo je uvrščal med tiste dejavnike, ki so pomemben element zaposlovanja in omogočajo premagovanje gospodarskih ter družbenih kriz in stagnacij. Industrijske dejavnosti in njihovo delovanje je imel za pomemben sestavni del gospodarskega ter družbenega sistema kot celote in njenih regionalnih ter lokalnih sestavnih delov, saj naj bi »*industrija ustvarjala največ razvojnih spodbud in*

s svojo tržno naravnostjo ter visoko stopnjo družbene delitve dela povezovala svetovna in regionalna gospodarstva v celoto«. Znotraj tega konteksta je prof. Vrišer posebej utemeljeval pomen energetskega vira za industrijo, zaradi energetskega potrebe človeške družbe, ki skokovito naraščajo z razvojem proizvodnih sredstev in dvigom življenjskega standarda, zaradi tega, ker so se potrebe po mehanski energiji z množično uporabo strojev ter množično blagovno proizvodnjo v dobi industrijske revolucije izredno povečale in to razmeroma v zelo kratkem obdobju ter ne nazadnje, zaradi tega, ker se je z rastjo energetske potrošnje spreminjala tudi vloga posameznih energetskega virov.

Utemeljitelj »slovenske geografske regionalno planerske šole« je zasnoval predmet regionalnega planiranja že v šestdesetih letih, najprej na »komunalni smeri«, nato pa kot osrednji in usmeritveni predmet na dodiplomskem študiju na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (sedanji Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo), na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete in na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru (sedanji Filozofske fakulteti), ter Fakulteti za gradbeništvo v Mariboru.

Vplival je, da je geografsko znanje, geografski vidik proučevanja postal sestavni in pomemben del novih bolonjskih študijskih programov na ljubljanski univerzi s področja regionalnega in prostorskega planiranja, urbanizma in krajinske arhitekture na magistrski stopnji, in sicer na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete (regionalno planiranje in urbano ruralne študije), Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo (prostorsko planiranje), Biotehniški fakulteti (krajinsko planiranje) in Fakulteti za arhitekturo (urbanizem). Osrednje prepoznavne vsebine te šole so v prvi vrsti vsekakor geografske podlage za regionalno planiranje oziroma geografski koncept, pristop k analizi stvarnih razmer v pokrajini, regiji, različnih prostorskih enotah, geografska analiza pojavov ali procesov oziroma proučevanje temeljnih razvojnih dejavnikov spreminjanja struktur ter funkcij pokrajin in regij.

V uvodni besedi v knjigi *Regionalno planiranje* (1978) je prof. Vrišer na koncu zapisal: »Prvotna zamisel je bila, da bi poleg »regionalnega planiranja« izšla še druga knjiga z naslovom »urbanistično planiranje«. Napisal naj bi jo eden pionirjev slovenskega in jugoslovanskega urbanizma in moj dolgoletni mentor in prijatelj univ. prof. dr. Saša Sedlar. Žal mu je prerana smrt to preprečila. Njegovemu spominu posvečam to knjigo«.

Tudi sam sem ob sedemdeset letnici prof. Vrišerja v geografski reviji (*Geografski vestnik* 72-1) zapisal željo in pričakovanja, da bi profesor, poleg tistega, kar je imel v tistih letih še sam v načrtu, napisal »... vsaj še knjigo s predlaganim naslovom: *Regionalno planiranje, dvaindvajset let pozneje*«. A žal sta tudi njemu bolezen in smrt to preprečila.

Celoten ustvarjalni opus označuje prof. Vrišerja kot izvrstnega znanstvenika, strokovnjaka in pedagoga in ne nazadnje kot človeka. Prepričan sem, da potrebujemo vsa leta, da se naučimo oceniti razdaljo med znanstvenikom, strokovnjakom, sodelavcem in človekom.

Andrej Černe

In memoriam: prof. dr. Vladimir Klemenčič (10. 7. 1926–27. 5. 2013)

27. maja 2013 je preminil cenjeni kolega, učitelj in vzornik, zaslužni profesor Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ambasador Republike Slovenije v znanosti, dr. Vladimir Klemenčič. 87 let dolgo življenje in pol stoletja aktivnega dela v geografski srenji je doma in v tujini pustilo bogate sledove. Klemenčič je nedvomno premoagal izjemen raziskovalni in pedagoški *eros* ter človeški *etos*. Bistveno je zaznamoval prostor in čas svojega obstoja ter delovanja in pomembno vplival na miselne tokove slovenske ter tudi evropske geografije, pa tudi etničnih študij.

Življenje mu je začelo teči leta 1926 v Ljubljani, mladost pa je preživel v Kamniku. Med drugo svetovno vojno je proti svoji volji postal nemški vojak, po svoji pa begunec, nato ruski ujetnik in končno povratnik. Čeprav so burna leta in življenjsko nevarne situacije pustile sledi, se ni dal. Obrnil jih je sebi v prid: pomagale so mu širiti empatijo v raznolikih družbenih situacijah, krepiti samozavest in iznajdljivo iskati nova pota. Vpisal se je na študij geografije, zgodovine in etnologije na ljubljanski Filozofske

fakulteti, kjer je leta 1951 diplomiral. Potem se je raziskovalno vrnil na domačo kamniško-bistriško ravnino. Študija o preobrazbi Podgorja je postala »klasika« socialnogeografskih raziskav, na kateri so kalile mnoge generacije študentov. Že zelo hitro, še preden je obranil doktorsko disertacijo leta 1959, ga je pot zanesla na Koroško, s katero je ostal osebno – družinsko, znanstveno in strokovno povezan. S to regijo in manjšinsko tematiko je tudi sklenil svoj več kot polstoletni delovni opus – tri obsežne monografije, ki sta jih pripravila skupaj s sinom Matjažem, zgodovinarjem, ki so dale tudi piko na i vedanju in razgledu o koroško-slovenski tematiki. Prav »koroška« pota so bila pomemben mejnik tudi v njegovem znanstvenoraziskovalnem opusu, saj so geografizirala teme – konkretno manjšinsko – ki se jih je prej geografija le obrobno dotikala.

Predvsem pa je bil Klemenčič nestor slovenske socialne geografije. Že zgodnje povezave s tako imenovano Münchensko socialnogeografsko šolo so dale izvrstna teoretična izhodišča za študij domačih, slovenskih primerov. V to geografsko panogo je vstopil v času njene največje kulminacije v šestdesetih in sedemdesetih letih, ko je v tesnem sodelovanju, a z zelo samostojnimi pristopi odpiral pota slovenski in tudi jugoslovanski geografiji v mednarodno arena. Poznejše sodelovanje tudi z drugimi središči nemške socialne geografije (Augsburg, Bayreuth, Frankfurt), s švicarskimi in italijanskimi geografi je prinašalo nova znanja, obenem pa je promovirala Slovenijo in slovensko geografijo. Bogati stiki s poljsko, češko, slovaško in madžarsko, pa tedaj vzhodnonemško in tudi rusko geografijo sta ga vztrajno vračali k prvi raziskovalni ljubezni – podeželju. Podrobne študije rabe zemljišč so odpirale nove nianse agrarne geografije, da o podeželskem prostoru kot celoti sploh ne govorimo. Tako so poleg že omenjene študije o Podgorju in disertacije o Brkinih (Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom), ključno vlogo pri uveljavljanju nove smeri odigrale raziskave o geografski razsežnosti dnevnih migracij, pa o obmejnem prostoru kot posebnem tipu pokrajine ter o manjšinskih vprašanjih v luči sodobnih socialnih (socialnogeografskih) sprememb, postale jedro teoretičnega in metodološkega razumevanja »po geografsko«. Prav tako je skrbel za uporabnost svojih spoznanj, zato velja za družbeno zelo angažiranega avtorja. Tu je prišel do izraza ne le njegov nemirni raziskovalni duh in življenjski optimizem, temveč predvsem drznost in inovativnost. Ni bilo lahko, saj se je (podobno tudi v svetu) za vsaj dve desetletji podal v precej zagrizeno in na momente tudi ideološko obremenjeno razpravo o geografiji kot vedi. Z neverjetno energijo je – včasih prav uporniško – jadral v nove miselne sfere geografske interpretacije stvarnosti, ki se je v dinamiki spreminjanja iz agrarne v industrijsko in pozneje v postindustrijsko družbo. A to je znal plastično opredeliti, znanstveno postaviti in teoretično utemeljiti. Saj so znane njegove najbolj pogoste besede: proces in

problem! Obe namreč kažeta na bistvene razsežnosti njegovega znanstvenega dela: nenehen stik s terenom in uporabna naravnost.

Klemenčičeva socialnogeografska šola se je v veliki meri kalila na podrobnih proučevanjih etnično mešanih okolij, se posvečala narodnim manjšinam, mednarodnim selitvam in obmejnim območjem. Pri študiju manjšin je utiral pota interdisciplinarnemu in s tem »problemskemu« pristopu na področju manjšinskih ter etničnih študij. S tem je bistveno prispeval k preobratu razmišljanja o manjšinskih usodah ter njihovem prostoru. Tu je bil velik borec, a tudi optimističen vizionar, kar je marsikomu tudi iz manjšinskih vrst dajalo poguma in raziskovalne vneme. Iz tega ter razprav o mejah in obmejnosti se je pričela razvijati – prav po njegovi zaslugi – slovenska politična geografija.

Polnih 44 let dela na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je posvetil napredku geografske znanosti in stroke; bistveno je prispeval k njenemu razvoju, napredku, mednarodnemu uveljavljanju, prenosu v prakso in uspešnemu posredovanju številnim generacijam diplomantov, magistrantov in doktorantov. Mnogim je odpiral vrata v svet, s predavanji je širil vednost o Sloveniji, njeni geografiji in njenih problemih. Čeprav se nekaterih tematik osebno ni nikoli lotil (na primer področja varstva okolja), je spodbujal mlajše in jim, kolikor je bilo mogoče, utiral poti. Trideset let je vodil Katedro za družbeno geografijo, dve desetletji je bil direktor Inštituta za geografijo, ki ga je tudi soustanovil, dve leti pa vršilec dolžnosti direktorja Inštituta za narodnostna vprašanja. S to ustanovo je dolga leta sodeloval. Bil je med soustanovitelji Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, med prizadevnimi tvorci in oblikovalci koroških kulturnih dni, zasnoval je mladinske raziskovalne tabore v Prekmurju in jih petnajst let tudi vodil. Zasnoval je revijo *Geographica Slovenica*, organiziral je mednarodna srečanja znanstvene narave in se jih pogosto udeleževal. Seveda je nastopal tudi kot svetovalec ter recenzent domačih in tujih, zlasti avstrijskih in nemških avtorjev ter projektov, pa tudi habilitacijskih postopkov. Polnih 26 let je bil član uredniškega odbora Geografskega vestnika. Zaradi mednarodnega uveljavljanja slovenske geografske stroke ter sodelovanja s tujimi univerzami ga je še tesneje zavezalo k številnim stikom: postal je dopisni član *Süddeutscheuropa Gesellschaft*, München (1972), dopisni član *Akademie für Raumforschung und Landesplanung*, Hannover (1988), Dopisni član Münchenskega geografskega društva, član *Internationale Städteforums*, Gradec (1989), član uredniških odborov strokovnih in znanstvenih časopisov. Postal je častni član makedonskega, srbskega, italijanskega, poljskega in nemškega geografskega društva. Za zasluge na različnih področjih je bil večkrat odlikovan: prejel je 26 pohval, plaket, priznanj in nagrad. Naj bodo tu omejene le nekatere najbolj vidne: leta 1982 Red dela z zlatim vencem, leta 1987 odlikovanje Red zaslug za narod s srebrnimi žarki, leta 1992 priznanje Ambasador Republike Slovenije v znanosti, leta 1995 zlato plaketo Univerze v Ljubljani, leta 1996 Nagrado Republike Slovenije na področju šolstva in istega leta še Srebrni častni znak svobode Republike Slovenije ter leta 1998 naziv »zaslužni profesor«, leta 2004 je prejel Tischlerjevo nagrado in 2011 zadnje (skupaj s sinom Matjažem) Zoisovo nagrado.

In končno moramo ob tem kratkem preletu opomniti tudi na njegov človeški lik. Pred nami zaživi podoba neutrudnega učitelja, mentorja in raziskovalca, ki je mnogim izmed nas omogočil pot v (geografski) svet. Znal je navdušiti, spodbujati in bodriti, a tudi očetovsko razumeti napake in nedoslednosti. Predvsem pa se je znal veseliti naših dosežkov. Znal je priznati, pohvaliti, videti moč in priložnosti geografije kot vede. To zmore velik učitelj. O vsem je bil na tekočem tudi še dolgo potem, ko je kot upokojenec rad prihajal na malodane vse prireditve in srečanja. Ob tem je ostajal dostopen in preprost, nič akademsko vzvišen. Kdor je hotel, se je ob njegovih diskusijah lahko brusil in pilil ter postajal kritično razmišljajoč in samozavesten znanstvenik. Tega humanistično naravnega svetovljana in intelektualca širokih obzorij je krasila še ena lastnost: večni optimizem, ki mu je bil prav tako lasten kakor vztrajnost, marljivost in pronicljivost.

Za dolgim, marljivim življenjem so ostale bogate sledi. Mnoge so zapisane in so že postale dediščina slovenske geografije. V Klemenčičevem duhu pa nam ostaja optimističen pogled na geografijo, na prostor in čas, v katerem smo sami predvsem snovalci. Naj bo njegov delovni zagon tudi popotnica slovenske geografije.

Jernej Zupančič

Milan Natek – osemdesetletnik

Sredi letošnjega poletja je dopolnil 80 let Milan Natek. Jubilantovo znanstveno pot je pred 20 leti v Geografskem vestniku orisal Drago Meze, ki je poudaril, da je Milan Natek eden »... najplodovitejših slovenskih geografskih piscev ...« in zaključil z željo »... da bi še naprej slovenski geografiji dajal vsaj toliko, kot ji je doslej, vemo pa, da je bilo tega zelo veliko ...«. Že bežen pogled na Natkovo bibliografijo zadnjih dveh desetletij nam pokaže, da se je ta želja večkratno izpolnila. Milan Natek je v zadnjih letih dela na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, na katerem je bil med letoma 1992 in 1994 tudi upravnik, napisal obilo sintetičnih znanstvenih razprav, kot v prejšnjih letih pa je bil tudi vestni kronist geografskih dogodkov, poročevalec o novih geografskih knjigah in revijah ter pisec številnih enciklopedičnih gesel. V tem zapisu bom omenil le izbrana Natkova dela zadnjih 20 let, vseh niti naštetih ni mogoče. O Natkovem ustvarjalnem delu v tem času nas prepriča že bežen pogled na njegovo bibliografijo, ki samo v razdobju po letu 1993 obsega več sto enot.

Jeseni leta 1993 je potekalo 16. zborovanje slovenskih geografov v Natkovi rodni pokrajini, v Spodnji Savinjski dolini. Milan Natek je predaval o sestavinah prebivalstvene rasti v savinjskih občinah; demogeografske raziskave so bile nasploh stalnica v Natkovi znanstveni karieri. Po isti metodologiji je prikazal prebivalstveno rast Spodnjega Podravja na naslednjem zborovanju geografov leta 1996 na Ptuj; obe razpravi nam omogočata zanimivo primerjavo med pokrajinama. Udeležencem zborovanja v Celju pa nam je ostalo v spominu predvsem njegovo vodenje po Savinjski dolini med Celjem in Ljubnim, kjer je pokazal svoj odličen čut za regionalnogeografski prikaz pokrajine, ko smo ob njegovih razlagah lahko začutili povezavo med človekom in njegovim naravnim okoljem tudi v luči sprememb tega odnosa v različnih zgodovinskih razdobjih. V tem času smo slovenski geografi pripravljali regionalno-

MATEJ GABROVEC

Slika: Milan Natek pri Matkovem škaflu julija 1995.

geografsko monografijo Slovenije. Milan Natek je za to knjigo (Slovenija – pokrajine in ljudje) predstavil dve regiji: Savinjsko ravan ter Ložniško in Hudinjsko gričevje. Ob branju teh besedil občudujemo Natkov čut za povezovanje naravnih in družbenih dejavnikov pri interpretaciji obravnavanih pokrajin. Milan Natek je bil v vsej svoji znanstveni karieri med geografi najbolj vesten pisec gesel v različnih enciklopedijah in leksikonih. Tako je za Krajevni leksikon Slovenije, ki izšel leta 1995, pripravil opise vseh naselij v takratni občini Žalec, ki jih je bilo takrat več kot 100. Bil je tudi stalen pisec gesel v Enciklopediji Slovenije, kjer je samo od leta 1993, to je od 7. do 16. zvezka, pripravil več kot 50 gesel. Kot avtor slovarskih člankov je sodeloval tudi pri Geografskem terminološkem slovarju in tudi pri Slovenskem etnološkem leksikonu. V devetdesetih letih preteklega stoletja je Milan Natek aktivno sodeloval tudi pri pripravi Geografskega atlasa Slovenije. Zanj je pripravil poglavje o kmečkem prebivalstvu, v katerem je združil svoje znanje na področju prebivalstvene in agrarne geografije.

Kot je bilo že poudarjeno, Milan Natek v svojem geografskem raziskovanju nikoli ni bil ozko usmerjen. V njegovem opusu sicer res prevladujejo družbenogeografske vsebine, vendar pa je posegal tudi na področje fizične geografije. Pogosto se je namreč lotil proučevanja naravnih nesreč. Posebej bi izpostavil njegovo razpravo o poletnem neurju v porečju Bolske leta 1994, ki je izšla v Geografskem zborniku leta 1995. Članek je zasnovan mnogo širše kot bi lahko pričakovali glede na naslov. Opisane niso le posledice takratnih neurij, temveč so podrobno analizirani fizičnogeografski dejavniki, ki vplivajo na pogostost poplav in plazov v tem porečju. Podrobno je analizirana rečna mreža s strmci potokov ter geološki in podnebni dejavniki. Na drugi strani so proučene prebivalstvene in gospodarske razmere, poseben poudarek pa je na posestni sestavi in drugih značilnostih kmetijskih gospodarstev v porečju. V delu se ni omejil le na neurje v letu 1994, ampak ga je postavil v zgodovinski kontekst in ga primerjal s podobnimi dogodki v predhodnih 200 letih. Študija bi tako lahko služila kot zgledna strokovna osnova za celovito upravljanje porečja.

Poleg strokovnih in znanstvenih objav se je Milan Natek odlikoval kot vesten kronist geografskih dogodkov ter poročevalec in recenzent številnih geografskih del. Samo v zadnjih 20 letih ima s tega področja več kot 150 objav. Ocenjeval je nove geografske knjige in nove številke revij, geografje pa nas je obveščal tudi o publikacijah sorodnih strok, med katerimi naj posebej omenim etnološka dela. Spomnil se je obletnic številnih svojih kolegov in jim posvetil zapise tako v geografskem tisku kot v dnevnih časopisih in drugih revijah. Vseskozi je bil aktiven tudi v stanovski organizaciji – Zvezi geografskih društev Slovenije (sedanji Zvezi geografov Slovenije), kjer je opravljal različne funkcije. Zveza geografskih društev Slovenije mu je leta 1998 podelila zlato plaketo, leta 2001 pa Melikovo priznanje za vrhunske dosežke v znanstvenem delu.

Milan Natek je sicer že dobro desetletje v pokoju, vendar pa ostaja ves čas aktiven na strokovnem področju. Tako je na primer še v letošnjem letu sodeloval pri dokumentarnem filmu o Libojah, ki predstavlja rudarsko dediščino na obrobju Savinjske doline. Slavljencu želimo v prihajajočih letih obilo zdravja in veselja do pisanja.

Matej Gabrovec

Konferenca projekta CHERPLAN
Cetinje, Črna gora, 17. 4. 2013

Aprila je v nekdanji prestolnici Črne gore – Cetinju – potekala vmesna konferenca projekta CHERPLAN (<http://www.cherplan.eu/>), ki se ukvarja z upravljanjem območij s kulturno dediščino. Rdeča nit konference je bilo učinkovito upravljanje območij: okoljsko načrtovanje, sistemi upravljanja, problematika kulturnega turizma. Omenjene vsebine je zaokrožil niz okroglih miz, posvečenih dediščini in trajnostnemu razvoju, ekonomskim potencialom dediščine ter učinkoviti rabi energije v procesu revitalizacije območij s kulturno dediščino.

Ker so tovrstna območja prostor delovanja številnih dejavnosti in življenjsko okolje prebivalcev, zahteva njihova revitalizacija stalno vključevanje deležnikov prek participativnega procesa; sodelovanje

je namreč nujna pot k gospodarskemu razvoju ter sredstvo za premagovanje nesoglasij, za vključevanje lokalnega znanja in za izboljševanje kakovosti življenja. Pri tem mora načrtovalni proces izhajati iz potreb lokalnih deležnikov, sprejete odločitve pa je treba vseskozi dejavno uresničevati.

Kot so ugotovili udeleženci okrogle mize na temo trajnostne rabe kulturne dediščine, mora biti izhodišče razvoja partnerski odnos, znotraj katerega pa je treba zasledovati tako cilje prebivalcev, gospodarstva, kot tudi stroke. Odločitve morajo izhajati iz sporazuma o srednjeročnih in dolgoročnih razvojnih ciljih, pri čemer je treba zagotoviti dolgoročno ohranitev bistvenih sestavin kulturne dediščine.

Druga skupina, ki se je osredotočila na gospodarske učinke kulturne dediščine, je sicer izpostavila prevladujoče učinke na področju turizma, so pa kljub temu prepoznali številna gospodarska področja, kjer bi bilo dediščino mogoče tržiti. Pri tem so se zavedali, da je povpraševanje skoraj neomejeno, ponudba kulturne dediščine pa omejena in je nanjo treba še posebej paziti. Osredotočili so se na edinstvenost kulturne dediščine, ki se jo da uporabiti kot tržno znamko, a je treba biti pozoren, da s tem kulturna dediščina ni ogrožena in da se dobiček namenja tudi za varovanje ter obnavljanje kulturne dediščine. V navezavi na kulturno dediščino je mogoče razvijati tudi različne produkte, vendar je pri tem treba izhajati iz njihove avtentičnosti in povezanosti z območjem ter paziti, da se pri tem kulturne dediščine ne izrablja.

Kulturna dediščina ima veliko vlogo tudi pri identifikaciji prebivalcev s krajem; če so ti ponosni na kraj, so po navadi veliko bolj vključeni v prostovoljne dejavnosti in zainteresirani za razvoj, pomemben dejavnik pa je tudi s tem povezana kakovost življenja.

Kulturna dediščina ima lahko tudi nekatere negativne posledice, saj je tovrstna območja težje vzdrževati, stavbe so energetsko potratne in konstrukcijsko zastarele. Rešitve za to problematiko je iskala tretja skupina. Soglašali so, da je energetska sanacija zaščiteneh stavb težavna, z njo povezani stroški pa razmeroma visoki, saj je treba iskati unikatne rešitve. Zato bi morale imeti države za to posluš in revitalizacijo ter energetsko sanacijo podpirati s subvencijami. Veliko pozornost je treba nameniti novim tehnologijam, ki bi omogočale učinkovito rabo sončne energije ali nudile dobro izolacijo ter bile ob tem tudi vizualno nemoteče. Ena od rešitev bi bila, da se solarne sisteme namesti izven zaščiteneh območij, tako pridobljeno energijo pa uporablja v območjih kulturne dediščine.

Veliko težavo na tem področju povzroča tudi pomanjkanje znanja, saj je treba iskati zelo specifične rešitve. Pri tem je pomembna razlika tudi z vidika lastništva stavb, saj zasebniki gledajo na to drugače kot predstavniki javnega sektorja, poleg tega pa je po navadi zasebna lastnina tudi bolj razdrobljena in je soglasje vseh deležnikov težje pridobiti.

Čeprav so bile teme okroglih miz različne, se je zelo hitro pokazala njihova prepletenost, še bolj očitno pa se je pokazala potreba po celostnem načrtovanju in vključevanju vseh relevantnih deležnikov v razvojne aktivnosti.

Janez Nared

Šesto srečanje v okviru projekta »Orodje za strateško prostorsko načrtovanje v Sredozemlju«

Murcia, Španija, 28.–29. 5. 2013

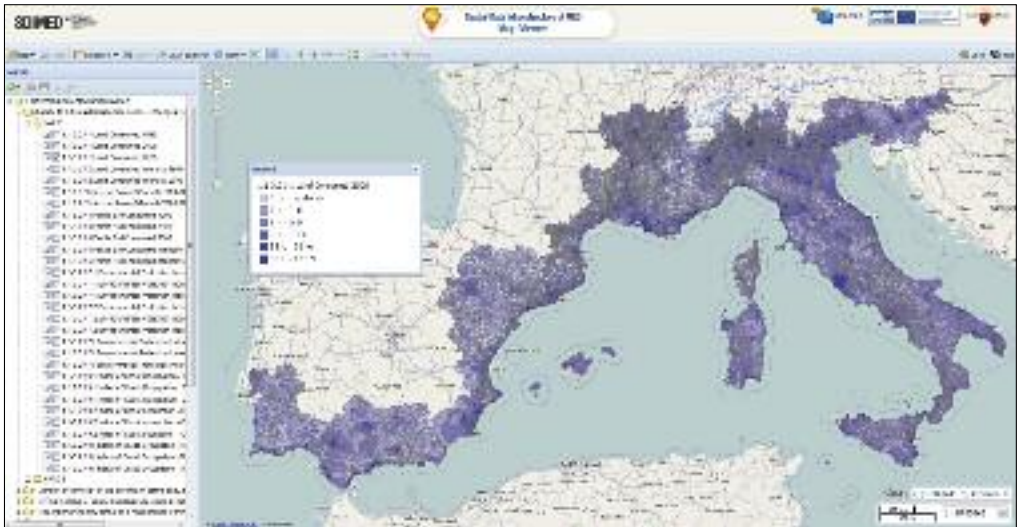

V okviru mednarodnega projekta *Tool for the Territorial Strategy of the MED Space* (Orodje za strateško prostorsko načrtovanje v Sredozemlju) oziroma kratko OTREMED, ki je financiran v okviru EU transnacionalnega sodelovanja za območje Sredozemlja, je bil konec maja 2013 organiziran šesti in hkrati zadnji usmerjevalni sestanek. Srečanje je potekalo v španski pokrajini Murcia oziroma v njenem istoimenskem glavnem mestu. Organizirala ga je Deželna uprava pokrajine Murcije (*Región de Murcia*), ki je tudi vodilni partner projekta. V projektu sodeluje dvanajst partnerjev iz šestih sredozemskih držav (Portugalske, Španije, Francije, Italije, Grčije in Slovenije). Namen projekta je razvoj enotnega (skupnega) »orodja za strateško prostorsko načrtovanje v Sredozemlju«, z namenom krepitev konkurenčnosti tega območja. Projekt se je začel septembra 2010 in se bo zaključil avgusta 2013. Pred samim zaključkom

MATIJA ZORN

Slika 1: Srečanje je potekalo v prostorih Deželne uprave pokrajine Murcije.

Slika 2: Poglavitni rezultat projekta OTREMED je spletno orodje SDIMED (Spatial Data Infrastructure of MED), ki prikazuje izbrane kazalnike za vsa LAU 2 in NUTS 3 območja vključena v Program Mediteran. Prikazan je delež pozidanih zemljišč na območjih LAU 2 leta 2006.

MATIJA ZORN

Slika 3: Katedrala v Murciji je bila zgrajena v 15. stoletju v kastiljskem gotskem slogu.

MATIJA ZORN

Slika 4: V španski pokrajini Murcia je zaradi sušnega podnebja in degradacije tal veliko erozijskih žarišč.

projekta je v Rimu, 16. julija 2013, potekal še *Interregional European Forum* (Medregionalni evropski forum), kjer so bili rezultati projekta predstavljeni deležnikom iz celotnega evropskega Sredozemlja in širše.

Samemu usmerjevalnemu sestanku je bil namenjen drugi dan, prvi dan pa je bil organiziran »Tretji mednarodni seminar« (prvi je bil oktobra 2011 v Bolonji v Italiji, drugi pa novembra 2012 v Patrasu v Grčiji) z naslovom *SDIMED – Geoportal Network for Territorial Competitiveness Strategy of the European Mediterranean*. SDIMED (*Spatial Data Infrastructure of MED*; <http://www.sdimed.eu/>) je eden glavnih rezultatov projekta; gre za spletno orodje oziroma enotni informacijski sistem sredozemske makroregije, ki omogoča analize celotnega območja in je bil izdelan za lažje opredeljevanje skupnih razvojnih izzivov v Sredozemlju. Povabljenim deležnikom je bilo predstavljeno to orodje, poleg tega pa se je zvrstilo še nekaj vabljenih predavanj, v katerih so bila predstavljena podobna spletna orodja na nacionalnih (na primer v Franciji – *Observatoire des Territoires*; <http://www.observatoire-des-territoires.gouv.fr>) in lokalnih ravneh (na primer v španski pokrajini Navara – *Observatorio Territorial de Navarra*; <http://www.nasuvinsa.es/es/observatorio-territorial-de-navarra>) ter so vsa po vrsti kazala prednosti tovrstnih orodij za enotno prostorsko načrtovanje na nekem območju. Tem orodjem je bila namenjena tudi okrogla miza z naslovom *Contribution of the Observatories to Territorial Development of MED*.

Na samem usmerjevalnem sestanku smo pregledali rezultate preteklih aktivnosti ter uskladili sklepe aktivnosti na projektu. Glavnina aktivnosti je bila v zadnjem obdobju povezana z izvedbo pilotnih projektov, ki smo jih izvajali partnerji iz Španije, Italije, Portugalske, Grčije in Slovenije. V okviru teh aktivnosti smo zbirali podatke za predhodno določene kazalnike, ki smo jih opredelili v okviru projekta. Na srečanju smo sodelujoči partnerji predstavili ugotovitve in opažanja glede dostopnosti ter uporabnosti zbranih podatkov in izdvojili skupne izzive s katerimi se bo treba v regionalnem ter prostorskem načrtovanju v Sredozemlju soočiti v prihodnje.

Rezultati projekta so dostopni na spletnem naslovu: <http://www.sdimed.eu/>, ter v dveh monografijah: *OTREMED: Tool for Competitiveness Strategy in the European Mediterranean* (2013; ISBN 978-88-6257-162-3) in *Prostorski in regionalni razvoj Sredozemlja – enotni pristop in izbrana orodja* (2013, Založba ZRC; ISBN 978-961-254-649-6).

Matija Zorn, Mateja Ferik